

@europa 11

EEN KRITISCH EMAIL EN FAXMAGAZINE OVER EUROPA WWW.ATEUROPA.NL VERSCHIJNT ELKE 2 WEKEN OP ZATERDAG
1^E JAARGANG, NUMMER 11, ZATERDAG 13 OKTOBER 2001

Vrees voor terugkeer staatssteun Europese luchtvaartindustrie Van Wijk (KLM): 'Rapport commissie teleurstellend'

Volgens Leo van Wijk, president-directeur van de KLM, moet de Europese Commissie veel krachtiger stelling nemen tegen nationale steun van overheden voor hun nationale luchtvaartmaatschappijen. Hugo Roos, hoogleraar, luchtvaartconomie aan de Erasmusuniversiteit in Rotterdam, noemt de terugkeer van nationale steun voor de luchtvaartsector onvermijdelijk.

De Europese Commissie maakte woensdag de noodmaatregelen voor de luchtvaartsector, die op dit moment in een zware crisis verkeert, bekend. In principe wil de Commissaris voor Verkeer en Transport, Loyola de Palacio, de lidstaten alleen toestaan de zogenaamde directe schade te compenseren. Het gaat dan om de schade opgelopen in de eerste dagen na de aanslagen, toen het vliegverkeer naar de Verenigde Staten stil lag. President-directeur van de KLM, Leo van Wijk noemt de voorstellen van de commissie teleurstellend. 'De commissie zou veel krachtiger stelling moeten nemen tegen staatssteun. Het is goed om de directe schade te vergoeden maar de voorstellen leveren geen goede criteria om te

voorkomen dat landen veel bredere en langdurigere vormen van staatssteun aan hun nationale luchtvaartmaatschappijen gaan geven. Nu al zie je dat de steun die België aan Sabena geeft eigenlijk niet verboden kan worden volgens de voorstellen van de Palacio, terwijl het duidelijk is dat het om een hoger bedrag gaat dan er aan schade geleden kan zijn tijdens de aanslagen. Luchtvaartmaatschappijen moeten zoveel mogelijk op eigen kracht overleven, anders worden de concurrentieverhoudingen verstoord en wordt het in de luchtvaartsector een strijd om de rijkste en meest bereidwillige overheid.' Minister Zalm van Financiën liet in de Tweede Kamer weten ten strijde te zullen trekken in Europa tegen lidstaten die de aanslagen in de Verenigde Staten als aanleiding willen gebruiken om hun eigen luchtvaartmaatschappijen te steunen. Hugo Roos, hoogleraar in de luchtvaartconomie aan de Erasmusuniversiteit in Rotterdam, vreest net als Van Wijk, dat de regels, zoals nu omschreven in het steunpakket van de Europese Commissie, te vaag zijn en dat Zalm daar nog een harde dobber aan gaat krijgen. 'Dit zet de deur wagenwijd open voor nationale steun aan de luchtvaartmaatschappijen. Lidstaten

mogen zelf bepalen wat ze hun luchtvaartmaatschappijen geven, als ze naderhand maar kunnen bewijzen dat de directe aanleiding voor de steun de aanslagen in de Verenigde Staten zijn. Lufthansa en de KLM waren eigenlijk tegen staatssteun maar als andere luchtvaartmaatschappijen gesteund worden is er natuurlijk sprake van oneerlijke concurrentie. Dan zullen zij zich ook snel melden bij de overheid.'

-vervolg op pagina 5-

inhoud @europa

PAGINA 2: Bolkestein trapt nu ook in Brussel op gevoelige tenen
PAGINA 3: Een rechtssysteem in Europa komt er niet
PAGINA 4: Wat te verwachten van de WTO top?
PAGINA 5: Luchtvaartsteun Militaire slagkracht EU
PAGINA 6: Column: Boekestijn

EU kan weinig steun bieden in Afghanistan

Couzy (oud stafchef): '30 tot 50 procent meer budget nodig'

Volgens oud-defensiestafchef Hans Couzy moeten defensie uitgaven met 30 tot 50 procent stijgen om Europa militair even sterk te maken als de Verenigde Staten. Maar eerst moeten de talloze belemmeringen voor een betere Europese militaire samenwerking opgeruimd worden.

De verwachting is dat de Verenigde Staten een beroep zullen doen op Europese lidstaten om voor vervanging te zorgen van hun troepen in Bosnië. De Amerikaanse troepen zouden dan elders ingezet

kunnen worden. Volgens Couzy zal dat niet makkelijk gaan. 'De Amerikanen zullen wel blij omdat het ze van hun Europese verplichtingen af helpt. Maar de Europese lidstaten hebben grote

moeite om voldoende manschappen voor die taken te vinden.' -

Vervolg op pagina 5 -

Bolkestein en de Islam: Haagse tijden herleven in Europa

Lagendijk (GroenLinks): ‘Bolkestein gegroeid als Europees politicus’

Uitspraken van Eurocommissaris Frits Bolkestein over de Islam na de terroristische aanslagen in de VS leidden tot rumoer in Brussel. PvdA Europarlementariër Max van den Berg vindt vooral het moment van de uitspraken onjuist. Volgens Rinus van Schendelen, hoogleraar politicologie aan de Erasmusuniversiteit in Rotterdam is het onvermijdelijk dat politici hun mening spuien over onderwerpen buiten hun portefeuille. ‘Er heerst ook bij Eurocommissarissen enorme scoringsdrift.’

Na de aanslagen in de Verenigde Staten mengde de Nederlandse Europees commissaris voor interne markt en belastingen, Bolkestein zich in het publieke debat rond de Islam. Hij liet onder andere weten dat de Islam wrok koesterde tegen het westen en een onwinbare strijd streed tegen de moderniteit. De Christen-democraten en Socialisten lieten hierover in het Europees Parlement hun ontsteltenis blijken. Afgezien van de inhoud van de uitspraken vonden ze het ook niet zijn competentie om zich als Commissaris van in het debat over de Islam te mengen.

Max van den Berg, voorzitter van de PvdA-fractie in het Europees parlement, hekelt vooral de timing van Bolkestein. ‘Vlak na de aanslagen stond het politiek en maatschappelijk leven stil en deed het er ongelooflijk toe wat verantwoordelijke politici vonden. Het was niet het moment om als individueel lid van de Commissie zulke controversiële uitspraken te doen. Hij had zijn mening beter binnen de Commissie kunnen geven. Op zo’n precair moment had de partijpoliticus Bolkestein moeten zwijgen en zich als staatsman moeten opstellen. Ik vind dan ook dat Bolkestein verantwoording moet afleggen in het parlement of minimaal een berisping van de voorzitter van de Commissie, Romano Prodi, moet krijgen.’

Uiteindelijk heeft de voorzitter van het Europees

parlement, Nicole Fontaine, een brief naar Prodi gestuurd met het verzoek een scherpere gedragscode voor commissieleden te ontwerpen.

Joost Lagendijk, fractievoorzitter van GroenLinks in het Europees Parlement, gaf bij het aantreden van Bolkestein een zwartboek over hem uit en lijkt de laatste om het voor Bolkestein op te nemen. Toch doet hij het. ‘De brief aan Prodi is een blunder. Het is juist goed als commissarissen zich in het publieke debat mengen. Commissieleden zijn geen veredelde ambtenaren. Allerlei richt lijnen voor hun gedrag zijn onnodig.’ Voor Lagendijk gaat het niet om Bolkestein alleen. Hij vindt dat de Europese commissarissen zich in het algemeen onafhankelijker moeten opstellen en bekritiseert andere belemmeringen van de bewegingsvrijheid van commissieleden. ‘Sommige commissarissen, zoals de Fransen, zijn erg gebonden aan hun land van herkomst. Bolkestein is dat niet. Hij stelt zich zeer autonoom op en laat zich er niets aan gelegen liggen wat het Nederlandse kabinet van hem vindt. We zijn inhoudelijk de afgelopen tijd niet dichter bij elkaar gekomen, maar wat de manier waarop hij Europese politiek bedrijft betreft is hij in mijn ogen de afgelopen tijd gegroeid.’ Ook Rinus van Schendelen, hoogleraar in de Politicologie aan de Erasmusuniversiteit in Rotterdam, wil niets weten van het inperken van de vrijheid van

commissieleden. ‘Bij grote gebeurtenissen, zoals de aanslagen in de Verenigde Staten, is de eurocommissaris een soort spreekbuis van de Commissie in zijn eigen lidstaat. Hiervoor gedragsregels maken is onzinnig, die zijn er namelijk allang. Toch zullen die commissarissen er niet van weerhouden zich op welk moment dan ook in het debat te mengen. Portefeuilleverdelingen zijn niet zo waterdicht als men vaak denkt, daarbij komt dat onder de eurocommissarissen gewoon veel scoringsdrift heerst. Dit komt doordat, in tegenstelling tot Bolkestein, veel eurocommissarissen nog een rol in de landelijke politiek nastreven. Het is aan Prodi om de eenheid te bewaren, maar als hij wil dat het Europese debat gaat leven in Europa, moet hij daar niet te kleinzerig in zijn.’

Voor Max van Weezel, journalist bij *Vrij Nederland* en schrijver van een biografie over Bolkestein, is er weinig nieuws te melden. ‘Bolkestein kennende zal hij zich niets aantrekken van een reprimande van het Europees parlement. Daar is hij te arrogant voor. Uiteindelijk gaat het hem om het debat en wat mensen verder van hem denken interesseert hem niets. Die karaktertrek en het feit dat hij vaak na verloop van tijd gelijk krijgt heeft hem ook in Den Haag veel prestige opgeleverd’

Aanpak terrorisme leidt niet tot harmonisatie EU recht

Direct na de aanvallen op New York ontstond de verwachting dat in Europa het proces van juridische harmonisatie een impuls zou krijgen. Ward Beysen, Europarlementariër voor de Vlaamse liberalen, hoopt dat dat waar is maar ziet problemen. 'De Raad van Ministers blokkeert op dit moment de integratie van juridische systemen.' Y. Buruma, hoogleraar straf- en procesrecht aan de Katholieke Universiteit Nijmegen waarschuwt dat Nederland 'duidelijk moet bepalen tot hoever de Europeanisering van het strafrecht voor haar aanvaardbaar is.'

Ward Beysen, Europarlementariër voor de Vlaamse liberalen en democraten pleit voor een snelle integratie van het strafrecht. Vooral ook omdat terrorisme verbonden is aan andere internationale criminaliteit. 'Op dit moment bestaat bijvoorbeeld in de drugshandel het fenomeen 'lawshopping', waarbij criminelen op zoek gaan naar de lidstaat met de mildste straffen om hun zaken te regelen. Het is een bloeiende handel. Het probleem is dat de Raad van Ministers op dit moment de integratie van juridische systemen eerder blokkeert in plaats van in de hand werkt. Als men de eerstkomende maanden verzuimt een breed akkoord te sluiten over verregaande harmonisatie van de Europese strafrechtssystemen, laat men een grote kans schieten.'

Maar volgens voormalig rechter bij het Europese Strafhof en bijzonder hoogleraar Europese Studies aan de Universiteit van Amsterdam Paul Kapteyn zal het met de versnelling van integratie op juridisch gebied in de praktijk meevallen. 'De terreuraanslagen staan in feite buiten het proces van harmonisatie van de Europese rechtssystemen, dat al jaren aan de gang is. De huidige problematiek rondom de immigratiewetgeving is een voorbeeld van veel retoriek en weinig actie. Na het Verdrag van Schengen zijn herhaaldelijk afspraken gemaakt om coördinatie van de juridische wetgeving met betrekking tot immigratie te regelen, maar in de praktijk komt

hier nooit veel van terecht. Oorzaak voor het trage verloop van de juridische integratie, in vergelijking met bijvoorbeeld de economische integratie, ligt in het feit dat het recht nu eenmaal dichter bij de gevoelens van de mensen staat dan handel of goederen. Het integratieproces zal zich dan ook niet van de ene op de andere dag voltrekken. Het beste middel om juridische systemen van de verschillende lidstaten op lange termijn te integreren is door het opzetten van een 'handel in wetten'. Wanneer een lidstaat baat heeft bij de harmonisatie van een bepaalde wet, zal het tegelijkertijd op een ander vlak wat moeten inleveren. Er zal echter nog veel tijd overheen gaan voordat de verschillende lidstaten de onoverbrugbare meningsverschillen op het gebied van hun juridische systemen aan de kant zullen schuiven.'

Y. Buruma, hoogleraar Straf en proces recht aan de Katholieke Universiteit Nijmegen, waarschuwt dat het integratieproces in de gaten gehouden moet worden voordat het uit de hand loopt. Bij medewerking tussen politie en inlichtingendiensten ontbreekt al vaak de juridische component. 'Samenwerking op het vlak van de inlichtingendiensten vindt praktisch wel plaats, maar heeft juridisch nog eigenlijk geen vorm. Bij een volledige harmonisatie op die gebieden – strafrecht en inlichtingenwerk - moet Europa toch als een federatie worden beschouwd. Naast het onderwerp defensie vormen die punten

immers de kern van een soevereine eenheid. De vraag is dan natuurlijk welke justitiële terreinen overgelaten moeten worden aan de afzonderlijke lidstaten en welke aan de 'federale wetgeving'. In de praktijk zou je je kunnen voorstellen dat euthanasiewetgeving per lidstaat afzonderlijk geregeld wordt, terwijl grensoverschrijdende en gevaarzettende delicten vastgelegd zouden worden in federale wetten.' Buruma waarschuwt voor te hooggespannen verwachtingen van de juridische integratie: 'Nederland moet duidelijker grenzen trekken tot hoever de Europeanisering van het strafrecht aanvaardbaar is. We moeten beseffen dat we in een kopgroep zitten als het gaat om onze tolerantie en de kwaliteit van ons criminele inlichtingenwerk. We moeten ons dan ook niet te gemakkelijk laten meeslepen door overige lidstaten. Dat zal er slechts toe leiden dat ons strafrechtelijk systeem slechter wordt.'

Voor PvdA Tweede Kamerlid Gerrit Jan van Oven zal de verwachte impuls voor integratie zich niet op alle fronten manifesteren: 'Het gaat nu in de eerste plaats om terrorismebestrijding. De angst voor een totale gelijktrekking van de verschillende Europese juridische systemen, waarbij het Nederlandse rechtssysteem in het geding komt is ongegrond. De harmonisatie van de Europese juridische systemen is een geleidelijk proces en dat zal het blijven'

Bombardementen werpen schaduw over WTO

Door de aanslagen op 11 September is de geplande top van de Wereld Handels Organisatie van 11 tot 17 November in Qatar onder druk komen te staan. Anja Osterhaus, medewerker van Solidar, twijfelt of de top doorgaat. Volgens PvdA-Europarlementariër Dorette Corbey, is echter de noodzaak van de WTO top alleen maar toegenomen.

Angst voor nieuwe terroristische aanslagen en de onzekere politieke situatie in het Midden Oosten na het begin van bombardementen in Afghanistan zijn de belangrijkste oorzaken van een eventueel uitstel. Solidar is een onafhankelijke internationale alliantie van niet-gouvernementale organisaties die zich bezig houdt met onder andere internationale samenwerking en humanitaire hulp. Anja Osterhaus, internationaal coördinator van Solidar, denkt dat de top uitgesteld zal worden. 'Qatar is nu te gevaarlijk om de top te houden, maar er is geen alternatief voor handen. Geen ander land heeft zich opgeworpen om als gastheer voor de conferentie op te treden.' Directeur van de WTO, Mike Moore, zei in de *Financial Times* dat de urgentie van de top

juist is toegenomen na de aanslagen in New York. PvdA-Europarlementariër Dorette Corbey is het hiermee eens. 'Door de aanslagen op 11 september is het belang van de WTO in Qatar benadrukt en vergroot. We moeten juist nu doorgaan met de onderhandelingen, omdat de WTO kan bijdragen aan een rechtvaardigere wereld.' Osterhaus is het hier mee eens. 'De bijeenkomst van het WTO in Qatar is in belang toegenomen' Toch heeft Osterhaus kritiek 'Er zou naar aanleiding van de aanslagen in de Verenigde Staten meer aandacht moeten zijn voor de negatieve effecten van globalisering. De WTO en Solidar vertegenwoordigen andere belangen. Daar waar Mike Moore pleit voor liberalisering van de

handelssystemen, zijn wij voor regulering. Achter de aanslagen in de Verenigde Staten speelt de het negatieve effect van verregaande globalisering. Deze negatieve invloed moet nu een heel belangrijk punt zijn op de agenda in Qatar.' Over de vraag of er daadwerkelijk iets zal veranderen door de terreuraanslagen is Osterhaus sceptisch. 'Het is duidelijk dat de gebeurtenissen in de Verenigde Staten zouden moeten leiden tot scherpere besprekingen bij de WTO-top, maar ik ben bang dat het juist de andere kant op gaat. Er zal nu meer aandacht zijn voor militaire acties dan voor handelsafspraken'

Colofon

@europa is een opiniërend fax - en emailmagazine over Europa. De redactie stelt zich ten doel het debat over de toekomst van Europa te stimuleren. @europa verschijnt om de twee weken op zaterdag en wordt gemaakt door een onafhankelijke redactie. @europa wordt mogelijk gemaakt door een financiële bijdrage van het Ministerie van Buitenlandse Zaken.

REDACTIE

Mark Beunderman, Lennart Booij, Erik van Bruggen, Esther Gaarlandt, Alex Klusman, Geert Jan Kuip, Vanessa Lamsvelt, Martin Mevius, Jan Middendorp.

REDACTIEADRES

@europa, Prinsengracht 1, 1015 DK Amsterdam, Nederland
telefoon: 020-520.52.85, fax: 020-884.78.80.

www.ateuropa.nl

AANMELDEN

Aanmelden voor een gratis mailabonnement kan door een mailtje te sturen naar info@ateuropa.nl.

-vervolg pagina 1-

-Steun voor de luchtvaartsector-

Hoewel de KLM dergelijke signalen nog niet geeft, vindt CDA Kamerlid Joop Wijn dat Minister Zalm daar nu al over na moet denken. 'Zalm moet, zoals hij zelf zegt, proberen te voorkomen dat Europese lidstaten de concurrentieverhoudingen verstoren. Als dat toch gebeurt moet ook Nederland direct ingrijpen. We moeten voorkomen dat de ene steunactie de andere uitlokt, maar we moeten ook niet het meest principiële jongetje van de klas proberen te zijn. Ik wil dan ook niet op voorhand uitsluiten dat er op Europees niveau toch steun komt voor de luchtvaartsector.'

De Engelse prijsvechter Easyjet riep de afgelopen weken in advertenties in de Engelse dagbladen de Commissie op de nationale

luchtvaartmaatschappijen niet met staatssteun te helpen en vrije concurrentie haar gang te laten gaan. Toby Nickel, woordvoerder van Easyjet in Londen, is tevreden met de voorstellen van de Commissie. 'De Commissie heeft ons verzekerd dat het alleen de bedoeling is om directe verliezen te compenseren. Alle andere steun blijft uitgesloten. Als overheden toch extra steun geven aan hun inefficiënte nationale luchtvaartmaatschappijen dienen wij dan ook direct een klacht in bij de Commissie.'

Roos beschouwt de zaak meer als een politiek vraagstuk en denkt dat bredere staatssteun in deze moeilijke tijd voor de luchtvaartsector onontkoombaar is. 'In de Verenigde Staten is

inmiddels een groot steunpakket toegezegd voor de luchtvaartindustrie. Dit verstoort de concurrentieverhoudingen op de transatlantische routes, wanneer de Europese overheden weigeren geld uit te geven.' VVD Europarlementariër Marieke Sanders is het daar niet mee eens. 'Dat steun in de Verenigde Staten ongelijke concurrentie op de transatlantische routes veroorzaakt is geen reden om zelf net zo te handelen. We kunnen die steun beter aanpakken bij de Wereld Handels Organisatie dan dat we onze luchtvaartmaatschappijen zelf uitgebreid gaan helpen'

-vervolg pagina 1-

-Europese slagkracht-

Of de in Bosnië gelegerde Amerikaanse soldaten strikt noodzakelijk zijn voor de oorlog in Afghanistan is nog de vraag. Alfred van Staden, directeur van Clingendael, betwijfelt het. 'De Verenigde Staten hebben in Bosnië pantsereenheden, terwijl je voor operaties zoals in Afghanistan juist commandoacties eenheden nodig hebt.' Couzy denkt dat de Verenigde Staten de hulp van andere landen niet echt nodig hebben. 'Hoe meer landen aan een operatie meedoen, hoe moeilijker de geheimhouding. Dat landen als Frankrijk, Duitsland en Australië genoemd worden als militaire partners is vooral om solidariteit te organiseren, niet vanwege praktische noodzaak.' Voor Europa zelf in staat is om operaties zoals die van de Verenigde Staten op poten te zetten moet er nog veel gebeuren. Couzy: 'Europa heeft geen militaire satellieten, onvoldoende kruisraketten, geen goede militaire communicatiesystemen en onvoldoende schepen en andere vervoersmiddelen om ver van huis te kunnen opereren. Om deze aan te kunnen schaffen moet het Europese defensiebudget met 30 tot 50 procent stijgen.' Los van deze nieuwe aankopen moeten ook de

bestaande onderdelen, zoals de elite-eenheden, beter georganiseerd worden. Volgens VVD-kamerlid Jan Dirk Blaauw is er een lange trainingsperiode nodig voordat de speciale eenheden van de verschillende lidstaten met elkaar kunnen samenwerken. 'Nu heerst er een sfeer van onderlinge geheimzinnigheid en is er een taalprobleem.' VVD-senator Wim van Eekelen denkt dat niet iedereen met iedereen samen hoeft te werken. 'Het principe "hoe meer zielen hoe meer vreugd" gaat hier niet op. Nederland en Engeland zouden een combinatie kunnen vormen, net als bijvoorbeeld Frankrijk en Duitsland. Maar voorlopig zal het nog heel lang iedere lidstaat voor zich zijn.' Volgens Blaauw is de hervorming van de landbouw- en structuurfondsen een onontkoombare voorwaarde om de militaire samenwerking op Europees niveau van de grond te krijgen. 'Zolang deze zaak, waar veel financieel-economische belangen mee gemoeid zijn, niet geregeld wordt, zal er onvoldoende steun zijn om defensie en terrorismebestrijding gezamenlijk te regelen. En voor wat betreft het laatste moet er ook nog overeenstemming komen over de definitie van

het begrip terrorisme. Spanje, dat van doen heeft met de ETA, zal waarschijnlijk een ruimere definitie willen dan sommige andere landen.' Ervan uitgaande dat de Europese lidstaten ooit in staat zullen zijn om de afzonderlijke defensie-inspanningen effectief te bundelen, rijst de vraag of er iets gedaan moet worden aan de door Couzy geconstateerde achterstand op de Verenigde Staten wat betreft de nu ontbrekende kruisraketten, communicatiemiddelen, militaire satellieten en schepen. PvdA-kamerlid Martin Zijlstra wil daar niet aan. 'Europa hoeft geen complete oorlog te kunnen voeren. Eerst moeten we de militaire samenwerking in Europa op poten krijgen. Wanneer er daarna materieel aangeschaft moet worden moet dat in overleg met de NAVO gebeuren.' Blaauw sluit zich hierbij aan. 'Dat de Verenigde Staten zelf wel de middelen in huis halen om zelfstandig operaties zoals in Afghanistan uit te kunnen voeren is hun keuze.' Van Staden is hier minder over te spreken. 'Het is pijnlijk voor de Europese NAVO-lidstaten dat de Verenigde Staten buiten hen om opereren. Dit is slecht voor het aanzien van de NAVO'

column

Het stabiliteitspact onder vuur

De terroristische aanslagen in New York hebben alles op scherp gesteld. Tijdens een crisis blijkt namelijk pas echt wat wij aan elkaar hebben. Zo werd de afgelopen weken weer eens inzichtelijk dat Europa niet in staat is om een werkelijke gemeenschappelijke buitenlandse politiek tot stand te brengen. Blair, Chirac, en Duitse politici overschaduwden het amechtig hijgende Belgisch voorzitterschap.

De huidige crisis maakt nog meer breuklijnen in Europa zichtbaar. De crisis wierp niet alleen zijn schaduw over de toch al zwakke Amerikaanse economie maar ook over de Europese economieën. En ja hoor, we hadden het kunnen verwachten, zodra de groei tegenvalt wordt er gemopperd over het stabiliteitspact. Dat gemopper was normaal. Het feit echter dat ook Duitsers gingen morren was nieuw.

Dit vereist enige uitleg. Hoewel een EMU eigenlijk niet goed kan functioneren zonder hechte politieke integratie bleek een politieke unie in de jaren negentig onhaalbaar. Om deze reden werd er gezocht naar alternatieve reguleringsinstrumenten. In 1996 meenden de Duitsers dit met het stabiliteitspact gevonden te hebben. Zij vreesden namelijk dat sommige Euro-landen de verleiding niet zouden kunnen weerstaan om een groot begrotingstekort te laten ontstaan. De rente binnen het Eurogebied zou dan stijgen waardoor bijvoorbeeld de Duitsers zouden

moeten meebetalen aan de spilzucht van de Grieken. Om dit te voorkomen werden lidstaten verplicht om hun begrotingstekort niet hoger te laten oplopen dan 3 % van hun BNP. Voldeed men daar niet aan dan kon men een boete verwachten die kon oplopen tot 0,5 % van het BNP.

Deze Duitse argumentatie, die door Zalm werd ondersteund, werd vanaf het begin bekritiseerd. Sommige economen menen dat in het geval dat één Euroland veel geld leent, het effect op de rente in de overige Euro-landen minimaal is. Zolang er geen financiële reddingsoperatie wordt ondernomen door de andere lidstaten, en de EMU regels verbieden dit, zal de rente het meeste stijgen in het spilzieke land. De conclusie van deze critici was dat het stabiliteitspact overbodig was omdat de markt slecht beleid zou afstraffen.

De Duitsers en Zalm bleven er echter op hameren dat acties van een spilzieke land ook zouden leiden tot een hogere inflatie en hogere rente in de spaarzame landen. Bovendien moest men alles doen om de geloofwaardigheid van de Euro te vergroten. Nu ook in Europa in economische problemen lijkt te komen speelt dit meningsverschil weer op. Probleem voor Nederland is echter dat de oude partner, Duitsland, niet meer zo lijkt te geloven in de wijsheid van het stabiliteitspact. De Duitse Minister van Financiën, Eichel, probeerde in augustus van dit jaar al om het

stabiliteitspact niet meer toe te passen op begrotingstekorten maar op de hoogte van de uitgaven. Tijdens een recessie werken de automatische fiscale stabilisatoren van het pact immers procyclisch. Dat wil zeggen dat een land dat reeds te kampen heeft met teruglopende bestedingen ook nog eens de belasting moet verhogen of uitgaven beteugelen. Eichel werd echter teruggefloten door Schröder.

De laatste weken lijken de Belgen, Italianen en Fransen steeds meer gehoor in Duitsland te vinden voor hun pleidooi om de toegestane tekorten aan te passen aan de conjunctuur. Verleden week bleek bijvoorbeeld dat de heer Breuer, de President van de Deutsche Bank er ook zo over dacht. Ook hij werd teruggefloten maar Zalm hield zijn adem in. Het zal mij niet verbazen als over een jaar als de introductie van de EURO achter de rug is, het stabiliteitspact geamendeerd zal worden. Als dat gebeurt rest ons slechts nog de hoop dat het marktmechanisme slecht beleid zal afstraffen. De geschiedenis leert ons echter dat politici regelmatig doof zijn voor de boodschap van de markt. Waarvan acte. De EMU is en blijft een experiment.

Arend Jan Boekestijn

Werkzaam aan de afdeling Geschiedenis van de Internationale betrekkingen Universiteit Utrecht